

ných operací zúčastnili či se jich hodlají zúčastnit. Inovujících přístupů a oblastí výzkumu se však dá najít celá řada. Burešova kniha sama k tomu poskytuje inspiraci.

Obecně lze novou knihu Oldřicha Bureše v českém politologickém prostředí uvítat a lze ji doporučit všem zájemcům o danou tematiku z civilního i vojenského prostředí. Kniha může sloužit jako vhodná učebnice ve specializovaných i širěji zaměřených vysokoškolských předmětech i různých vzdělávacích kursech v bezpečnostní oblasti. Je vhodným čtením pro studenty a odborníky z akademické sféry i pro experty, kteří přicházejí s operacemi na udržení míru OSN do styku v politické, administrativní, vojenské či mediální praxi.

Miroslav Mareš

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

Michael Hartmann

ELITEN UND MACHT IN EUROPA. EIN INTERNATIONALER VERGLEICH

Frankfurt/Main: Campus Verlag, 2007.
268 stran.

Michael Hartmann je profesorem sociologie na univerzitě v Darmstadtu. Mezi priority jeho vědeckého výzkumu patří již několik dekád výzkum elit. Kniha *Eliten und Macht in Europa. Ein internationaler Vergleich* je autorovou poslední publikací v německém jazyce. Cílem knihy je poskytnout analýzu vztahu mezi elitami a mocí v evropském kontextu. Autor nabízí čtenáři netradičně podrobný vhled do problematiky etablování, vývoje a funkce elit. Chápe elity především ve smyslu politických a ekonomických autorit majících zásadní vliv na podobu a vývoj evropských společností. Autor se nespokouje

je pouze s deskripcí elitářství v jednotlivých evropských zemích (nejedná se pouze o členské státy Evropské unie), ale elity zasazuje do rámce mocenských vztahů tak, jak se na evropském kontinentě vyvíjely ve druhé polovině 20. století. Publikaci tvoří sedm kapitol, které se řídí dle časové osy.

V úvodu knihy (první kapitola) autor vymezuje předmět a metodu výzkumu a také základní kategorie, se kterými bude v textu pracovat. Autor primárně objasňuje kategorie: bohatství – chudoba – elity – moc. V případě vztahu elit a moci vychází Hartmann ze dvou premis, politické a hospodářské. Hartmann se domnívá, že hospodářské elity disponují velmi často politickou mocí nebo vlivem na ty, kteří mocí disponují. Jako příklad autor uvádí propojení britských a německých odborových svazů s Labour Party či SPD (s. 20). Na nejkompexnější analýzu vztahu elity – moc se autor zaměřil u trojice západoevropských zemí, se kterými pracuje již velmi dlouho. Jsou jimi Německo, Francie a Velká Británie. Z postsocialistických zemí je největší pozornost věnována České republice, Polsku a Maďarsku. Hartmannova metoda výzkumu je založena na komparaci a analýze rozsáhlého spektra kvantitativních sociologických dat, která mají stanovit, na jaké bázi je vztah elit a moci založen.

Ve druhé kapitole se autor zaměřuje na formování elit v období po druhé světové válce a v 50. letech 20. století. Hartmann vychází z Evropy rozdělené na vítěze (Velká Británie, Francie) a poražené (Německo, Itálie). Zatím co se ve Velké Británii předně zaměřuje na personální obsazení prvních poválečných kabinetů, ve Francii řeší problematiku kolaborace vysokých představitelů státu s nacismem (případ Maurice Papon, s. 39) a také způsoby rekrutace politických elit IV. a počínající V. francouzské republiky. V případě poválečného Německa dochází autor k zajímavému závěru. Pomalý proces restaurace politických elit po letech vlády nacionálního socialismu zbrzdil nástup vyšších

tříd. Uvedený fakt dle Hartmanna ovlivnil vzorec nastavený pro vzdělávací systém a také sociální původ členů spolkových vlád minimálně do počátku 60. let. V případě Itálie se autor nezabývá pouze tranzicí od nedemokratického k demokratickému režimu, ale všímá si také strukturálního rozporu mezi severem a jihem země.

Vývojem západoevropských elit od 60. let minulého století do dnešních dnů se zabývá nejrozsáhlejší kapitola knihy. Autor se zaměřil především na „rozmrzáni“ západoevropských společností a zvyšování sociální mobility obyvatelstva jednotlivých států. Nové společenské klima rodící se v 60. letech 20. století Hartmann představuje jako období vzniku masových institucí (s. 67), jako jsou např. univerzity. Autor zkoumá možnosti tvorby a mobility elit na různých úrovních jejich působnosti (politika, hospodářství, správa a justice). V tomto oddíle se díky jeho obsáhlosti také objevují další západoevropské země, včetně již klasického Hartmannova trojúhelníku Německo – Francie – Velká Británie. Jedná se o Španělsko, Švýcarsko, Rakousko a země Beneluxu.

Čtvrtá kapitola knihy je orientována na elity ve skandinávských společnostech (Dánsko, Švédsko, Norsko a Finsko). Hartmann analyzuje strukturu vzdělávacího systému, mobilitu politické reprezentace a celkovou otevřenost skandinávských států. Špičky skandinávských politických elit se dle autora v převážné většině rekrutují ze středních či dělnických tříd, což má návaznost na celkové sociálně-politické klima skandinávských zemí. Závěrem Hartmann podotýká, že hlavním specifickým čtyř jmenovaných států je větší míra otevřenosti ve srovnání s ostatní Evropou a poměrně velký počet osob s dělnickým původem ve vysokých politických a hospodářských postech.

Pátou kapitolu Hartmann pojal jako částečnou kompenzaci deficitu středo- a východoevropského prostoru ve své publikaci. Kapitola je zaměřena na tři středoevropské

země: Českou republiku, Polsko a Maďarsko. Podrobně je zkoumán původ a formování elit v nových demokraciích. Autor se prostřednictvím sociologické reflexe snaží ověřit, do jaké míry byla změna režimů na přelomu 80. a 90. let 20. století záležitostí politickou a do jaké míry hospodářskou. Dle autora byl tlak na obě skupiny elit poměrně značný, ale dle jeho názoru se v období tranzice rychleji obměňovala elita politická. Hartmann se také zabývá fenoménem tzv. „kapitalismu bez kapitalistů“, tzn. problematikou existence nových hospodářských elit v prostředí transformujících se společností.

Proces evropeizace je nosným pilířem šestého oddílu knihy. Hartmann však evropeizaci nechápe v tradičním smyslu, ale vnímá ji „naruby“. Nevnímá ji jako pronikání evropské dimenze do úrovně národního státu, ale jako infiltrování evropských institucí národními zájmy jednotlivých členských zemí. Tím kladně odpovídá na svoji otázku, zdali můžeme evropské elity stále ještě chápat v tradičním smyslu, nebo již zcela podlehy modernizačním procesům a evropské integraci. Jako klasický příklad instituce, která ačkoli disponuje nadnárodním charakterem, je ovlivněna vysokým stupněm národního elitářství, uvádí autor Komisy EU. Z uvedeného autorova výzkumu vycházejí lépe hospodářské autority, které nejsou provázány s národním prostředím v takové míře jako elity politické, a dokážou vytvářet své vlastní „skutečně nadnárodní“ strategie.

Závěrečná kapitola publikace je kapitolou sumarizační. Hartmann v ní hodnotí závěry, ke kterým ho přivedl jeho výzkum, a také individuálně posuzuje jednotlivé kategorie, se kterými pracoval. Kapitola se také retrospektivně zabývá sociální nerovností, rozdílem příjmů v jednotlivých zemích a také vlivem národních elit na utváření homogenního elitářství a možností zrodu hypotetických protivah.

Hartmann ve své publikaci prokázal dobrou znalost a orientaci v problematice

elitářství v prostoru západní Evropy. Autor jednak čerpá ze svých předešlých publikací týkajících se formování elit z pohledu sociologa, ale zároveň přidává další prvek. Novým segmentem je spojení sociologie elit s jednou ze základních kategorií politické vědy, tj. mocí a mocenskými vztahy. Vzniká tak zajímavý rámec pro analýzu, který Hartmann obohacuje svými poznatky z předešlých podobných výzkumů (např. monografie *Der Mythos von den Leistungseliten*, 2002). Publikace *Eliten und Macht in Europa* pokračuje ve skeptickém duchu jeho předešlých textů a popírá „mýty“ o rovnosti šancí pro všechny. Hartmann de facto dochází k závěru, že sociální původ je ve většině případů důležitější než vzdělání. Právě sociální původ dle autora otevírá dveře na elitní vysokoškolské vzdělávací ústavy a poté dále do vedoucích politických a ekonomických pozic. Jeho publikace realisticky využívá dostupná fakta a vyvozuje z nich dominantní roli vyšších společenských tříd (*Großbürgertum*) v hospodářském sektoru. Také si všímá silného klientelismu, který zde panuje, a stále se stupňujícího vlivu na sféru politiky.

Kniha je autorem vhodně doplněna tabulkami a různými přehledy, které čtenáři usnadňují orientaci v daném tématu. Týká se to především třetí kapitoly, kde je díky jejímu značnému tematickému rozsahu zařazení tabulek a přehledů mobilizace elit nanejvýš vhodné a prospěšné. Autor při popisu neněmeckých zemí také používá literaturu napsanou domácími autory, s cílem zvýšit vědeckou hodnotu celé publikace. Přesto však v českém prostředí, kterému se autor věnuje v páté kapitole, tenduje ke generalizování a zjednodušování problémů české transformace.

Publikaci lze vytknout dva zásadní nedostatky. Za negativum práce pokládáme autorovo přílišné zaujetí západoevropskými státy. Autor si v názvu knihy i ve svém výzkumném záměru vytkl deskripci a analýzu evropských, nikoli západoevropských elit. Jeho kniha je však zřetelně zaměřena na západoevropské země. Jihoevropské a východoevropské státy nejsou v knize dle našeho názoru zastoupeny dostatečně a není jim věnována náležitá pozornost. Nelze hovořit o tom, že by autor východní a jižní část Evropy zcela ignoroval, ale neposkytl těmto regionům takový prostor, jaký by zasluhovaly.

Z publikace je dále dosti zřejmá levicová orientace autora, kterou on sám nijak nepopírá. Vzhledem k tomu, že autor je vědcem a nikoli politikem, pokládáme uvedený fakt za další negativum. Hartmann by se měl jako vědec pokusit o maximální objektivnost a do textu neprojektovat své politické přesvědčení. Několikrát jsme měli pocit, že z textu hovoří Rawls a jeho koncept teorie spravedlnosti.

Domníváme se, že výše uvedené výhrady nesnižují přínos publikace jako zdroje informací o formování evropských elit v kontextu moci a mocenských vztahů. Publikaci lze doporučit všem, již se zajímají o rozložení mocenských struktur v jednotlivých evropských společnostech, způsoby jejich rekrutace i chování. Publikace je svým obsahem a formou zpracování předně určena pro akademické prostředí, resp. z hlediska svého rámce také pro případný další vědecký výzkum v této oblasti. Mohou ji také využít studenti sociálních věd, především sociologie a politologie.

Martin Kubata

Filozofická fakulta Západočeské univerzity
v Plzni